

Заняття 6. Особистість, мотивація, діяльність, спілкування

Приблизний план

1. Мотивація та ціннісні орієнтації. Діагностика.
2. Комунікативна компетентність. Діагностика.
3. Складання психологічного портрету.

Література

1. Бурлачук Л.Ф., С.М. Морозов. Словарь-справочник по психодиагностике. – СПб., 1999. – С. 222-223.
2. Михайлова (Алешина) Е.С. Диагностика социального интеллекта: Методическое руководство. – СПб., 1999.
3. Сенин И.Г. Опросник терминальных ценностей (ОТеЦ): Руководство. – Ярославль, 1991.
4. Ушатиков А.И., Ковалев О.Г., Борисов В.Н. Аудиовизуальная психодиагностика: Практикум. – М., 2000. – 103 с.

Практичні завдання

Дослід 6.1. Психодіагностика ціннісних орієнтацій (опитувач термінальних цінностей (ОТеЦ) І.Г. Сеніна)

Вступні зауваження

Необхідність розробки компактної та надійної методики з діагностики направленості особистості спостерігається в багатьох галузях практичної психології.

М. Рокич визначає поняття цінностей людини з двох аспектів. Під цінностями він розуміє, з одного боку, переконання індивіда у перевагах будь-яких цілей, певного сенсу існування порівняно з іншими цілями, а з іншого – переконання індивіда в перевагах певних типів поведінки порівняно з іншими типами. Виходячи з цього,

М. Рокич формулює гіпотезу про два види людських цінностей: про *цінності-цілі* і про *цінності-засоби*. Цінності-цілі він називає ТЕРМІНАЛЬНИМИ, в них відображається пріоритетність для індивіда певних життєвих цілей. Цінності-засоби мають назву ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ, вони свідчать про пріоритетність для індивіда певних типів поведінки, які ведуть до реалізації відповідних термінальних цінностей.

Теоретичне положення Рокича у більшості стало базою для розробки цього опитувача. Основним діагностичним конструктором цієї методики є термінальні цінності, під якими розуміються переконання людини у перевагах конкретних життєвих цілей у порівнянні з іншими цілями.

Перелік термінальних цінностей, що діагностуються у цьому опитувачі, включає 8 найменувань.

1. ВЛАСНИЙ ПРЕСТИЖ, тобто завойовування свого визнання у суспільстві шляхом наслідування конкретним соціальним потребам.

2. ВИСОКЕ МАТЕРІАЛЬНЕ ПОЛОЖЕННЯ, тобто звернення до факторів матеріального добробуту як до головної суті існування.

3. КРЕАТИВНІСТЬ, тобто реалізація своїх власних можливостей, прагнення змінити оточуючу дійсність.

4. АКТИВНІ СОЦІАЛЬНІ КОНТАКТИ, тобто встановлення сприятливих відносин у різних сферах соціальної взаємодії, розширення своїх міжособистісних зв'язків, реалізація своєї соціальної ролі.

5. РОЗВИТОК СЕБЕ, тобто пізнання своїх індивідуальних особливостей, постійний розвиток своїх здібностей та інших особистісних характеристик.

6. ДОСЯГНЕННЯ, тобто постановка та рішення конкретних життєвих задач як головних життєвих факторів.

7. ДУХОВНЕ ЗАДОВОЛЕННЯ, тобто керівництво моральними принципами, перевага духовних потреб над матеріальними.

8. ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЛАСНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ, тобто перевага власних думок, поглядів, переконань над загальноприйнятими, захист своєї неповторності та незалежності.

Проте реальне життя людини дуже неоднорідне. Одна і та ж людина мусить виконувати різні функції, різні за своїм змістом види діяль-

ності, реалізовувати в них конкретні соціальні ролі. За своєю схожістю всі ці особливості об'єднуються в конкретні життєві сфери.

Найбільш типовими для більшості індивідів є наступні сфери:

- а) професійне життя;
- б) навчання і освіта;
- в) сімейне життя;
- г) суспільне життя;
- д) розваги.

Необхідно відмітити, що термінальні цінності у тій чи іншій мірі проявляються в усіх вищезгаданих життєвих сферах, кожна з яких, у силу своєї об'єктивної обумовленості, у різному ступені сприяє реалізації тих чи інших термінальних цінностей, тому сфери, які сприяють цій реалізації у найбільшому ступені, набувають для індивіда найбільшої значущості.

Таким чином, другим діагностичним конструктом цього опитувача виступає значущість для індивіда тієї чи іншої життєвої сфери як джерела реалізації тієї чи іншої термінальної цінності.

В цілому конструкція опитувача дає можливість користувачеві відповісти на 3 головних питання:

1. Яка термінальна цінність найбільш переважає в житті даного індивіда?
2. Яка життєва сфера є найбільш важливою для даного індивіда?
3. У якій життєвій сфері термінальна цінність, що переважає, реалізується у найбільшому ступені, тобто яка життєва сфера найбільш важлива для реалізації цієї термінальної цінності?

Структура опитувача

Структура опитувача така, що для діагностики двох головних діагностичних конструктів тесту (термінальні цінності, життєві галузі) використовуються ті ж самі твердження. Така структура дозволяє виробити аналіз отриманих даних не тільки відповідно вираженості окремо термінальних цінностей і окремо значущості життєвих сфер, але й відносно вираженості кожної із термінальних цінностей у кожній життєвій сфері. Це стає більш зрозумілим, якщо розглядати “ключ” до тесту (табл. 1).

Таблиця 1

“Ключ” до “Опитувача термінальних цінностей”

Термінальні цінності	Життєві сфери				
	Професійне життя	Навчання та освіта	Сімейне життя	Суспільне життя	Розваги
Особистий престиж	21 57	5 73	6 49	27 65	7 74
Високе матеріальне становище	36 66	20 59	11 58	8 45	30 63
Креативність	31 79	2 55	9 53	37 48	25 72
Активні соціальні контакти	15 47	28 64	34 42	22 60	16 54
Розвиток себе	41 70	23 44	38 69	17 56	35 80
Досягнення	1 52	10 50	24 46	32 68	13 76
Духовне задоволення	4 43	33 78	18 62	3 40	39 71
Збереження власної індивідуальності	26 61	14 75	29 67	12 51	19 77

З таблиці 1 видно, що кожне твердження опитувача працює одразу на два діагностичних конструкта. Вісім пар тверджень, що відносяться до діагностики важливості однієї життєвої сфери, водночас відносяться до діагностики вираженості кожної термінальної цінності всередині цієї життєвої сфери, а п'ять пар тверджень, які відносяться до загальної вираженості певної термінальної цінності, водночас відносяться до діагностики її вираженості для кожної життєвої сфери.

Умови проведення методики і порядок обробки результатів

Умови проведення

Опитувач термінальних цінностей складається з 80 тверджень, кожне з яких необхідно оцінити за 5-бальною шкалою. Перед початком тестування дається інструкція.

Проведення опитування за методикою не потребує дотримання будь-яких особливих умов, однак, щоб знизити вплив на результати опитування випадкових факторів, необхідно забезпечити нормальний рівень освітлення у приміщенні, де проводиться опитування, нормальний температурний режим, повністю виключити зайвий шум.

При груповому проведенні опитування групу необхідно обмежити до 10-15 людей. При цьому кожен з них повинен сидіти за окремим столом і самостійно працювати з тестом. Експериментатор не повинен проводити опитування шляхом зачитування вголос для усієї групи тверджень тесту.

Порядок обробки результатів

Для обробки результатів використовуються: дешифратор (додаток 6.1.1) і ключі-шаблони (додаток 6.1.2)

Дешифратор складається з таблиці і двох сіток для побудови індивідуальних профілів (окремо для термінальних цінностей і життєвих сфер). Назви стовпчиків таблиці дешифратора відповідають назвам життєвих сфер, а назва рядків – назвам термінальних цінностей. Кожний перетин ряду і стовпчиків таблиці представляє собою дві малі і одну велику клітинку. Таким чином, кожний стовпчик таблиці складається із шістнадцяти малих і восьми великих клітин, а кожний рядок – з десяти малих і п'яти великих клітин.

Ключі-шаблони мають назви, які відповідають назвам життєвих сфер. На кожному ключі-шаблоні нанесені 16 заштрихованих прямокутників, назва яких відповідає назвам термінальних цінностей. Зліва на кожному ключі-шаблоні є заштриховані кола. Ключі-шаблони рекомендується наклеїти на якийсь картон і вирізати заштриховані прямокутники і заштриховане коло зліва.

Перед тим, як почати обробку отриманих даних, необхідно бути певним у тому, що бланк відповідей повністю заповнений.

Далі обробку потрібно проводити у наступній послідовності:

1. Накласти на заповнений бланк відповідей (додаток 6.1.3) ключ-шаблон під назвою “сфера професійного життя”.
2. Внести у 16 малих клітин стовпчика “Сфера професійного життя” таблиці дешифратора відповідні бали, що з'явилися у

“вікнах” ключа-шаблону. При цьому треба звернути увагу на те, що кожне вікно ключа-шаблону має назву відповідно до назв термінальних цінностей таблиці дешифратора. При заповненні малих клітин необхідно, щоб кожний бал потрапив у рядок таблиці дешифратора.

3. Зробити те ж саме із останніми графами таблиці дешифратора з останніми ключами-шаблонами, слідкуючи, щоб назва ключа-шаблону відповідала назві заповненої граfi таблиці дешифратора.
4. У великі клітини таблиці проставити суму двох балів, записаних у відповідних малих клітинах.
5. Підсумувати усі бали, отримані у великих клітинах таблиці, як за рядками (термінальні цінності), так і за стовпчиками (життєві сфери), і записати отримані суми у клітинки таблиці під назвою “загальний бал”.
6. За таблицями норм (додаток 6.1.4) для кожного “сирого” балу за кожною шкалою опитувача знайти значення нормалізованого показника (у стенах) і відмітити його у відповідній сітці індивідуального профілю, наведеного у нижній частині дешифратора.

Інтерпретація отриманих результатів

При інтерпретації отриманих даних необхідно враховувати, що, в першу чергу, інтерпретації підлягають показники, які виходять за межі діапазону від 4 до 7 стенів, оскільки всі показники, що знаходяться у цьому діапазоні, можна вважати близькими до середнього значення.

1. Інтерпретація даних за шкалою термінальних цінностей

Особистий престиж. Високий бал за даним показником віддзеркалює бажання людини до визнання, поваги, оцінки з боку інших, як правило, більш значущих осіб, до думки яких вона прислухається у найбільшому ступені, на чю думку вона орієнтується, в першу чергу у своїх судженнях, вчинках і поглядах. Опитувані, які отримали високий бал за даним показником, часто бувають дуже зацікавлені у думці оточуючих про себе, оскільки потребують одобрення своєї поведінки соціумом.

Високе матеріальне становище. Високий бал за даним показником віддзеркалює бажання людини до більш високого рівня свого матеріального становища. Такі люди часто бувають упевнені, що матеріальний достаток є головною умовою життєвого добробуту. Високий рівень матеріального становища для таких людей часто буває головним для розвитку почуття особистого значення і підвищеної самооцінки.

Креативність. Високий бал за даним показником віддзеркалює мету людини до реалізації своїх творчих можливостей, внесення різноманітних змін у всі сфери свого життя. Особи з високим балом за даним показником у всьому прагнуть уникати стереотипів і урізноманітнити своє життя. Такі люди, звичайно, швидко втомлюються від помірної ходи свого життя і завжди намагаються внести до нього щось нове.

Активні соціальні контакти. Високий бал за даним показником вказує на бажання людини до встановлення сприятливих взаємовідносин із іншими людьми. Для таких людей, як правило, дуже значущі всі аспекти людських взаємовідносин, вони часто бувають впевнені у тому, що саме цінне для них – це можливість спілкуватися з іншими людьми.

Розвиток себе. Високий бал за цим показником відображає зацікавленість людини до об'єктивної інформації про особливості свого характеру, своїх здібностей, інших характеристик своєї особистості. Такі люди, як правило, прагнуть до самовдосконалення, вважаючи при цьому, що потенційні можливості людини майже не обмежені і що, в свою чергу, в житті необхідно досягати своєї мети.

Досягнення. Високий бал за цим показником говорить про мету людини – досягнення конкретних результатів у різні періоди життя. Такі люди, як правило, планують своє життя, ставлячи конкретні цілі на кожному його етапі, вважаючи за головне – досягнення мети. Окрім цього, більша кількість життєвих досягнень слугує для них основою високої самооцінки.

Духовне задоволення. Високий бал за цим показником віддзеркалює мету людини до отримання морального задоволення у всіх сферах свого життя. Такі люди, як правило, вважають, що головне – робити тільки те, що цікавить і приносить задоволення.

Збереження особистої індивідуальності. Високий бал за цим показником говорить про прагнення до незалежності від інших людей. Такі

люди, як правило, вважають, що саме важливе у житті – це зберегти неповторність і своєрідність своєї особистості, своїх поглядів, свого стилю життя, намагаючись якнайменше піддаватися впливу масових тенденцій.

2. Інтерпретація результатів за шкалами життєвих сфер

Сфера професійного життя. Високий бал за цим показником говорить про високу значущість для людини сфери її професійної діяльності. Такі люди віддають перевагу своїй роботі, включаються в рішення усіх виробничих проблем, вважаючи при цьому, що професійна діяльність є головним у житті людини.

Сфера навчання і освіти. Високий бал за цим показником відображає прагнення людини до підвищення рівня своєї освіти, розширення світогляду. Такі люди, як правило, вважають головним у житті – вчитися і отримувати нові знання.

Сфера сімейного життя. Високий бал за цим показником говорить про високу значущість для людини всього того, що пов'язано із життям її сім'ї. Такі люди віддають багато сил і часу вирішенню проблем сім'ї, вважають, що головне в житті – це добробут у сім'ї.

Сфера суспільного життя. Високий бал за цим показником відзеркалює високу значущість для людини проблем життя суспільства. Такі люди, як правило, швидко залучаються в суспільну діяльність, вважаючи, що саме головне в житті для людини – це суспільно-політичні переконання.

Сфера захоплення. Високий бал за цим показником свідчить про те, що основне місце в житті людини займає її захоплення, хобі. Такі люди, як правило, віддають своєму захопленню весь вільний час і вважають, що без захоплення життя людини в більшості є неповноцінним.

3. Інтерпретація даних за шкалою термінальних цінностей в середині життєвих сфер

Сфера професійного життя

Власний престиж. Виражається у прагненні людини мати роботу чи професію, яка високо цінується у суспільстві. Особи з високим балом за цим показником, як правило, дуже зацікавлені у думці інших людей від-

носно своєї роботи чи професії і намагаються досягти визнання у суспільстві шляхом вибору найбільш соціально схваленої роботи чи професії.

Високе матеріальне становище. Виражається у прагненні мати роботу чи професію, що гарантує високу зарплатню та інші види матеріальних благ. Особи з високим балом за цим показником бувають часто схильні до зміни отриманої спеціальності, якщо вона не приносить бажаного рівня матеріального добробуту.

Креативність. Виражається у прагненні внести елемент творчості у сферу своєї професійної діяльності. Особам з високим балом за цим показником швидко стає нудно від звичних способів організації роботи та методів її проведення, тому для них характерне постійне бажання вносити у роботу різні зміни та удосконалення.

Активні соціальні контакти. Виражаються в прагненні до колегіальності у роботі, встановленні спрямованих взаємовідносин із колегами по роботі. Для людей з високим балом за цим показником важливі фактори соціально-психологічного клімату колективу, атмосфера довіри і взаємодопомоги серед колег.

Розвиток себе. Виражається в прагненні до найбільш повної реалізації своїх здібностей у сфері професійного життя та до підвищення своєї професійної кваліфікації. Для досліджуваних з високим балом за цим показником характерна особлива зацікавленість в інформації про свої професійні здібності і можливості їх розвитку.

Досягнення. Виражаються в прагненні досягнути конкретних та відчутних результатів у своїй професійній діяльності, частіше для підвищення самооцінки. Люди з високим балом за цим показником, як правило, відчувають велике задоволення від результатів своєї праці, ніж від її процесу. Для них також характерне ретельне планування своєї роботи.

Духовне задоволення. Виражається в прагненні мати цікаву, змістовну роботу та професію. Для досліджуваних із високим балом за цим показником характерне бажання якомога глибше пізнати предмет своєї праці, вони, як правило, відчувають найбільше задоволення від самого процесу роботи і в меншій мірі орієнтуються на її результати.

Збереження особистої індивідуальності. Виражається в прагненні за допомогою своєї професійної діяльності будь-яким чином

“відокремитись від натовпу”. Люди із високим балом за цим показником, як правило, намагаються мати роботу або професію, яка могла б підкреслити індивідуальну своєрідність і неповторність їх особистості (наприклад, вибрати незвичайну, рідку, мало поширену професію).

Сфера навчання й освіти

Власний престиж. Виражається у прагненні людини мати такий рівень освіти, який високо ціниться у суспільстві. Особи, які отримали високий бал за цим показником, відрізняються особливою зацікавленістю у думці інших людей відносно рівня своєї освіти чи того рівня освіти, якого вони прагнуть досягти.

Високе матеріальне становище. Виражається у прагненні людини мати такий рівень освіти, який гарантує зарплатню та інші види матеріальних благ. Люди з високим балом за цим показником характеризуються бажанням підвищити рівень своєї освіти, якщо існуючий рівень не приносить бажаного матеріального добробуту.

Креативність. Виражається у прагненні знайти щось нове у дисципліні, що вивчається, зробити свій внесок у визначену галузь знань. Для людей з високим балом за цим показником характерне бажання глибоко зануритись у предмет вивчення з метою відкрити у ньому щось таке, що раніше не вивчалось.

Активні соціальні контакти. Виражаються у прагненні людини ідентифікувати себе із визначеною соціальною групою. Особи, що отримали високий бал за цим показником, відрізняються бажанням досягнути визначеного рівня освіти, щоб увійти у більш тісні стосунки з людьми, що належать до будь-якої соціальної групи.

Розвиток себе. Виражається у прагненні людини підвищити рівень своєї освіти заради розвитку своїх здібностей. Люди із високим балом за цим показником характеризуються особливою зацікавленістю в інформації про свої здібності у навчанні і можливостях їх вивчення.

Досягнення. Виражаються у прагненні людини досягати як конкретних результатів свого навчального процесу (наприклад, захист дисертації), так і в інших життєвих цілях, досягнення яких залежить від рівня освіти. Для осіб із високим балом за цим показником характерне ретельне планування всіх етапів освітнього процесу із розподіленням

конкретних цілей на кожному етапі, а крім того, прагнення підвищити свою самооцінку.

Духовне задоволення. Виражається у прагненні пізнати якомога більше про дисципліну, що вивчається, цікавлячись, у першу чергу, її змістом. Особи з високим балом за цим показником відрізняються сильною пізнавальною потребою, прагненням підвищити рівень своєї освіти, бажанням глибше зануритись у предмет вивчення своєї галузі знань.

Збереження власної індивідуальності. Виражається у прагненні людини так побудувати свій освітній процес, щоб він у максимальному ступені відповідав усім особливостям її особистості. Люди з високим балом за цим показником відрізняються бажанням бути оригінальними при отриманні освіти, намагаючись не порушувати свої життєві принципи.

Сфера сімейного життя

Особистий престиж. Виражається в прагненні людини так будувати своє сімейне життя, щоб забезпечити собі визнання з боку оточуючих. Люди, які отримали високий бал за цим показником, дуже часто бувають зацікавлені в думці інших людей про різноманітні аспекти свого сімейного життя.

Високе матеріальне становище. Виражається у прагненні до найбільш високого рівня добробуту своєї сім'ї. Особи із високим балом за цим показником, як правило, вважають, що сімейний добробут полягає, перш за все, у гарній забезпеченості родини.

Креативність. Виражається в прагненні до всякого роду змін у своєму сімейному житті і внесенні в нього чогось нового. Люди із високим балом за цим показником відрізняються тим, що постійно намагаються урізноманітнити життя своєї родини (наприклад, змінити меблі у квартирі, придумати незвичайний різновид сімейного відпочинку).

Активні соціальні контакти. Виражаються у високій значущості для людини певної структури взаємовідносин в родині. Для людей із високим балом за цим показником характерне прагнення до того, щоб член її сім'ї займав будь-яку соціальну позицію і виконував суворо визначені функції.

Розвиток себе. Виражається в прагненні людини змінити на найкраще різні риси свого характеру, своєї особистості в сімейному житті. Осо-

би із високим балом за цим показником відрізняються високою зацікавленістю в інформації про себе (здібностях, особливостях особистості).

Досягнення. Виражаються в прагненні до того, щоб у сімейному житті досягати будь-яких реальних результатів (наприклад, якомога раніше навчити своїх дітей читати та писати). Люди, які отримали високий бал за цим показником, часто бувають зацікавлені інформацією про сімейне життя інших людей, бо хочуть переконатись у вагомості досягнень свого сімейного життя порівняно із досягненням сімейного життя інших.

Духовне задоволення. Виражається в прагненні до глибокого взаєморозуміння з усіма членами родини, духовної близькості з ними. Особи із високим балом за цим показником у шлюбі більш за все цінують справжню любов і вважають її головною умовою сімейного добробуту.

Збереження власної індивідуальності. Виражається в прагненні будувати своє життя, орієнтуючись лише на власні погляди, бажання. Люди із високим балом за цим показником часто намагаються зберегти свою незалежність, навіть від членів своєї родини (наприклад, коли проводять свою відпустку окремо від них), з тим, щоб підкреслити свою індивідуальність.

Сфера суспільного життя

Власний престиж. Виражається у прагненні дотримуватись найбільш поширених поглядів на суспільно-політичне життя. Люди із високим балом за цим показником можуть активно брати участь у бесідах на суспільно-політичні теми, однак при цьому вони, як правило, виражають не свою власну думку, а думку своїх авторитетів.

Високе матеріальне становище. Виражається у прагненні займатися суспільною діяльністю заради матеріальної винагороди за неї. Для осіб, які набрали високий бал за цим показником, характерна активна участь в суспільній діяльності лише у тому випадку, якщо вона може принести грошову винагороду або інші види матеріальних благ.

Креативність. Виражається в прагненні внести різноманітність у свою суспільну діяльність. Люди із високим балом за цим показником, як правило, швидко відгукуються на будь-які зміни, що відбуваються в

суспільно-політичному житті. Займаючись суспільною діяльністю, вони намагаються змінити звичні методи її проведення, внести до неї щось нове.

Активні соціальні контакти. Виражаються у прагненні реалізувати свою соціальну направленість через активне суспільне життя. Для людей з високим балом за цим показником характерне бажання зайняти таке місце у структурі суспільного життя, яке б забезпечило більш тісний контакт із визначеним колом осіб і давало б можливість взаємодіяти з ним у суспільному житті.

Розвиток себе. Виражається у прагненні якомога повніше реалізувати та розвинути свої здібності у сфері суспільного життя. Особи з високим балом за цим показником особливо цікавляться інформацією про свої здібності в сфері суспільного життя і можливостях їхнього розвитку.

Досягнення. Виражаються у прагненні досягати перш за все реальних та конкретних результатів у своїй суспільно-політичній діяльності, однак часто це відбувається заради більш високої самооцінки. Люди з високим балом за цим показником, як правило, чітко планують свою суспільну роботу, ставлять конкретні цілі на кожному етапі і намагаються будь-якими методами їх досягнути.

Духовне задоволення. Виражається у прагненні через суспільну діяльність реалізувати своє щире бажання зробити життя суспільства якомога краще. Особи з високим балом за цим показником відрізняються тим, що отримують найбільше задоволення не від результатів своєї суспільної діяльності, а від її процесу.

Збереження власної індивідуальності. Виражається у прагненні не потрапити під вплив суспільно-політичних поглядів інших людей. Для людей з високим балом за даним показником найціннішою є суспільно-політична позиція, яку не займає ніхто, крім нього, а часто такі люди взагалі не мають жодних суспільно-політичних поглядів, оскільки для цього вони занадто зайняті собою.

Сфера захоплень

Власний престиж. Виражається у прагненні у вільний час займатись тим, що може слугувати основою її високої оцінки іншими людьми. Особи з високим балом за даним показником схильні орієнтувати-

ся на думку важливих для нього осіб відносно того, як проводити вільний час, і намагаються проводити його так, як це роблять вони.

Високе матеріальне становище. Виражається у прагненні у вільний час займатися тим, що може принести високу матеріальну користь. Розваги осіб, що отримали високий бал за цим показником, часто носять прагматичний характер (наприклад, коли результат цієї діяльності можна продати, обміняти тощо).

Креативність. Виражається у прагненні людини захоплюватись таким заняттям, яке являє собою широкі можливості для творчості, внесення різноманітності у сфери свого захоплення. Люди з високим балом за цим показником завжди намагаються будь-що у предмет свого захоплення внести щось нове до нього.

Активні соціальні контакти. Виражаються в прагненні людини реалізувати свою соціальну направленість за допомогою свого захоплення. Особи із високим балом за цим показником схильні захоплюватись тими заняттями, які мають колективний характер. Для них характерне бажання знайти однодумців і взаємодіяти з ними у своєму захопленні.

Розвиток себе. Виражається в прагненні людини використовувати своє хобі для кращої реалізації своїх потенційних здібностей. Люди із високим балом за цим показником часто не обмежуються одним видом захоплення і намагаються спробувати свої сили в різних заняттях.

Досягнення. Виражаються в прагненні людини ставити конкретні цілі у сфері свого захоплення і досягати їх. Для досліджуваних із високим балом за цим показником характерна висока зацікавленість інформацією про досягнення інших людей в їх захопленнях, бо ці люди бажать переконатись у достатній вагомості власних досягнень.

Духовне задоволення. Виражається в прагненні людини мати таке захоплення, якому можна віддати увесь вільний час, намагаючись глибше проникнути у самий предмет захоплення. Особи, як правило, отримують більше задоволення від процесу свого заняття, ніж від його результатів.

Збереження власної індивідуальності. Виражається у прагненні людини до того, щоб захоплення допомагало підкреслити, виразити свою індивідуальність. Особи із високим балом за цим показником можуть захоплюватись якимось дуже рідким, незвичайним заняттям, створювати в своєму захопленні речі, яких немає у жодного.

Опитувач (ОТеЦ)

Інструкція

Вам запропоновано опитувач, в якому описані різноманітні бажання людини. Просимо вас оцінити кожне із тверджень опитувача за п'ятибальною шкалою наступним чином:

- якщо особисто для Вас те, що написано у твердженні, не має ніякого значення, то у відповідній клітинці бланку відповідей потрібно поставити цифру “1”;
- якщо для Вас це має невелике значення, потрібно поставити цифру “2”;
- якщо для Вас це має певне значення, то поставте цифру “3”;
- якщо для Вас це важливо, то поставте цифру “4”;
- якщо для Вас це дуже важливо, то поставте цифру “5”.

Просимо Вас пам'ятати про те, що тут не може бути правильних або неправильних відповідей і що найправильнішою, напевне, буде найбільш правдива відповідь, тому ми дуже сподіваємось на Вашу відвертість.

1. У роботі швидко досягати визначених цілей.
2. Створювати щось нове в області знань, що Ви їх вивчаєте.
3. Знаходити внутрішнє задоволення в активному суспільному житті.
4. Мати цікаву роботу, що повністю захоплює Вас.
5. Учатися, щоб не відставати від людей Вашого кола у навчанні.
6. Вести такий спосіб сімейного життя, який ціниться суспільством.
7. Щоб люди Вашого кола у вільний час захоплювались тим, чим і Ви.
8. Отримувати матеріальну винагороду за суспільну діяльність.
9. Щоб вигляд Вашої оселі постійно змінювався.
10. Отримати вищу освіту або вступити до аспірантури чи отримати вчену ступінь.
11. Щоб Ваша сім'я володіла дуже високим рівнем матеріального благополуччя.

12. Уникати конформізму у своїх суспільно-політичних поглядах.
13. У своєму захопленні швидко досягати визначених цілей.
14. Вчитися, щоб “не загубитися в натовпі”.
15. Мати дружні стосунки з колегами по роботі.
16. Бути членом певного клубу за інтересами.
17. Розвивати свої організаторські здібності, займаючись суспільною діяльністю.
18. Разом із сім'єю відвідувати театри, художні виставки, концерти.
19. Щоб Ваше захоплення підкреслювало Вашу індивідуальність.
20. Щоб рівень освіти допоміг Вам закріпити своє матеріальне становище.
21. Як оцінюють Вашу роботу інші люди.
22. Спілкуватися з різними людьми, беручи активну участь у суспільній діяльності.
23. Вчитися, щоб “не заривати свій талант у землю”.
24. Щоб Ваші діти випереджали у своєму розвитку однолітків.
25. У вільний час створювати щось нове, що раніше не існувало.
26. Щоб Ваша професія підкреслювала Вашу індивідуальність.
27. Щоб не відстати від часу цікавитися суспільно – політичним життям.
28. Щоб рівень Вашої освіченості дозволяв Вам почувати себе впевнено у спілкуванні з найрізноманітнішими людьми.
29. Зберігати цілковиту свободу і незалежність від членів Вашої сім'ї.
30. Щоб Ваше захоплення допомагало Вам закріпити своє матеріальне становище.
31. Бути раціоналізатором, новатором.
32. Добиватися конкретних цілей, займаючись суспільно-політичною діяльністю.
33. Вчитися, щоб дізнаватися про щось нове в області знань, що вивчається.
34. Бути лідером у Вашій сім'ї.
35. Знати свої здібності у сфері Вашого хобі.
36. Щоб на роботі можна було придбати різноманітні дефіцитні товари.

37. Застосовувати свої власні методи в суспільній діяльності.
38. Щоб сімейне життя виправило деякі недоліки Вашої натури.
39. Цілковито зосередитись на своєму занятті, проводячи вільний час за хобі.
40. Бути корисним для суспільства.
41. Постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію.
42. Щоб лідером у Вашій сім'ї був який-небудь інший її член, крім Вас.
43. Отримувати задоволення не від результатів Вашої роботи, а від її процесу.
44. Знати, якого рівня освіти можна досягти з Вашими здібностями.
45. Займати таке місце в суспільстві, яке б закріпило Ваше матеріальне становище.
46. Ретельно планувати своє сімейне життя.
47. Щоб під час роботи співробітники постійно були поруч.
48. Щоб життя нашого суспільства постійно змінювалось.
49. Мати чоловіка (дружину) з сім'ї високого соціального положення.
50. Щоб рівень Вашої освіти допоміг Вам зайняти бажану посаду.
51. Мати власні політичні переконання.
52. Перед початком роботи чітко її спланувати.
53. Постійно цікавитися новими методами навчання і виховання дітей в сім'ї.
54. Захоплюватись чимось у вільний час, спілкуватися з людьми, що цікавляться тим самим.
55. Підвищувати рівень власної освіти, щоб внести свій вклад у дисципліну, що вивчається.
56. Займаючись суспільною діяльністю, вчитися переконувати людей у своїй точці зору.
57. Щоб Ваша робота була не гіршою, ніж у інших.
58. Щоб Ваша дружина (чоловік) отримувала високу заробітну плату.
59. Щоб Ваша освіта надавала Вам можливість для отримання додаткових матеріальних благ (гонорари, придбання на пільгових умовах дефіцитних товарів).

60. Беручи участь у суспільному житті, взаємодіяти з досвідченими людьми.
61. Щоб Ваша робота не суперечила Вашим життєвим принципам.
62. У подружжі бути завжди абсолютно вірним.
63. У своєму захопленні створювати необхідні в житті речі (одяг, меблі...).
64. Підвищувати рівень власної освіти, щоб бути в оточенні розумних та цікавих людей.
65. Щоб Ваші суспільно-політичні погляди співпадали з думкою Ваших авторитетів.
66. Мати високооплачувану роботу.
67. У сімейному житті спиратися лише на власні погляди, навіть якщо вони суперечать суспільній думці.
68. Досягати поставленої мети в суспільній діяльності.
69. Пристосовуватись до характеру Вашої дружини (чоловіка).
70. Витрачати час на вивчення нових ідей у Вашій професійній сфері.
71. Щоб Ваше захоплення займало більшу частину Вашого вільного часу.
72. Вносити різноманітні вдосконалення в сферу Вашого хобі.
73. Щоб рівень Вашої освіти відповідав рівню освіти людини, думку якої Ви ціните.
74. Завойовувати повагу людей завдяки своєму захопленню.
75. Вибрати рідкісну, унікальну спеціальність для вивчення, щоб краще проявити свою індивідуальність.
76. Займаючись на дозвіллі улюбленою справою, детально продумувати свої дії.
77. Щоб Ваші погляди на життя проявлялись у Вашому захопленні.
78. Вчитись, отримуючи при цьому задоволення.
79. Щоб прийоми Вашої роботи змінювались.
80. Щоб коло Ваших захоплень постійно розширювалось.

Додаток 6.1.1

Дешифратор

	Сфера професійного життя		Сфера освіти і навчання		Сфера сімейного життя		Сфера суспільного життя		Сфера захоплень		Загальний бал
Особистий престиж											
Високе матеріальне становище											
Креативність											
Активні соціальні контакти											
Розвиток себе											
Досягнення											
Духовне задоволення											
Збереження індивідуальності											
Загальний бал											

Додаток 6.1.1

Дешифратор (продовження)

Стени

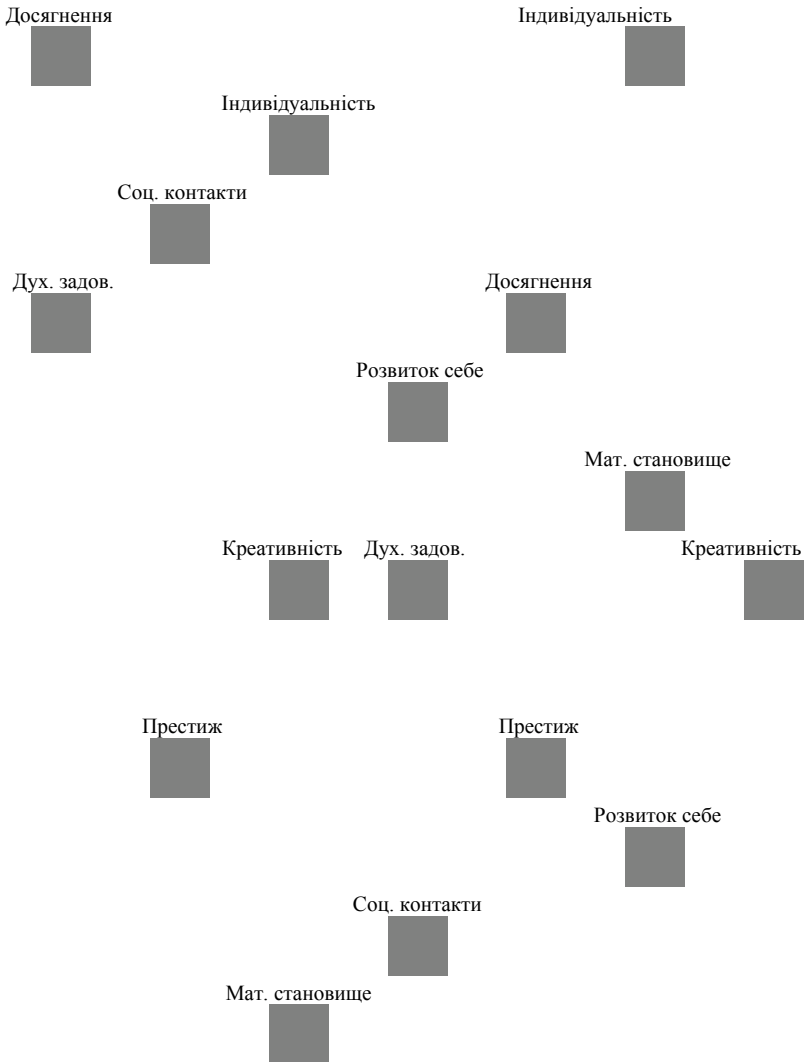
10							
9							
8							
7							
6							
5							
4							
3							
2							
1							
Особистий престиж							
Високе матеріальне становище							
Креативність							
Активні соціальні контакти							
Розвиток себе							
Досягнення							
Духовне задоволення							
Збереження особистої індивідуальності							
Термінальні цінності							

Стени

10							
9							
8							
7							
6							
5							
4							
3							
2							
1							
Сфера професійного життя							
Сфера освіти і навчання							
Сфера сімейного життя							
Сфера суспільного життя							
Сфера захоплень							
Життєві цінності							

Додаток 6.1.2

Зразок ключа-шаблону Сфера професійного життя

Додаток 6.1.3

Бланк відповідей (ОТеЦ)

Прізвище І.Б. _____ Стать _____ Вік _____
 Освіта _____ Професія _____ Дата заповнення _____

Значення варіантів відповідей

- Немає ніякого значення 1
 Має невелике для мене значення 2
 Має певне значення для мене 3
 Це для мене важливо 4
 Це для мене дуже важливо 5

1		13		25		37		49		61		73	
2		14		26		38		50		62		74	
3		15		27		39		51		63		75	
4		16		28		40		52		64		76	
5		17		29		41		53		65		77	
6		18		30		42		54		66		78	
7		19		31		43		55		67		79	
8		20		32		44		56		68		80	
9		21		33		45		57		69			
10		22		34		46		58		70			
11		23		35		47		59		71			
12		24		36		48		60		72			

Додаток 6.1.4

ТАБЛИЦІ НОРМ

Орієнтовні норми для шкал термінальних цінностей
(чоловіки) N=165

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		X
Власний престиж	17 і нижче	18-20	21-23	24-26	27-29	30-32	33-35	36-38	39-41	42 і вище	6	29
Високе матеріальне положення	17 і нижче	18-20	21-24	25-27	28-31	32-34	35-38	39-41	42-45	46 і вище	7	31
Креативність	22 і нижче	23-24	25-27	28-29	30-32	33-34	35-37	38-39	40-42	43 і вище	5	32
Активні соціальні контакти	20 і нижче	21-22	23-25	26-27	28-30	31-32	33-35	36-37	38-40	41 і вище	5	30
Розвиток себе	23 і нижче	24-25	26-28	29-30	31-33	33-35	36-38	39-40	41-43	44 і вище	5	33
Досягнення	21 і нижче	22-23	24-26	27-28	29-31	32-33	34-36	37-38	39-41	42 і вище	5	31
Духовне задоволення	27 і нижче	28-29	30-31	32-33	34-35	36-37	38-39	40-41	42-43	44 і вище	4	35
Збереження власної індивідуальності	23 і нижче	24-25	26-27	28-29	30-31	32-33	34-35	36-37	38-39	40 і вище	4	32
Сфера професійного життя	42 і нижче	43-45	46-49	50-52	53-56	57-59	60-63	64-66	67-70	71 і вище	7	56
Сфера навчання і освіти	43 і нижче	42-46	47-49	50-52	53-55	56-58	59-61	62-64	65-67	68 і вище	6	55
Сфера сімейного життя	34 і нижче	35-37	38-41	42-44	45-48	49-51	52-55	56-58	59-62	63 і вище	7	48
Сфера суспільного життя	23 і нижче	24-27	28-32	33-36	37-41	42-45	46-50	51-54	55-59	60 і вище	9	41
Сфера захоплення	36 і нижче	37-39	40-43	44-46	47-50	51-53	54-57	58-60	61-64	65 і вище	7	50

Додаток 6.1.4 (продовження)

Орієнтовні норми для шкал термінальних цінностей
(жінки) N=180

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		X
Власний престиж	23 і нижче	24-25	26-27	28-29	30-31	32-33	34-35	36-37	38-39	40 і вище	4	31
Високе матеріальне положення	15 і нижче	16-18	19-21	22-25	26-28	29-32	33-35	36-39	40-42	43 і вище	7	29
Креативність	18 і нижче	19-21	22-24	25-27	28-30	31-33	34-36	37-39	40-42	43 і вище	6	30
Активні соціальні контакти	22 і нижче	23-24	25-27	28-29	30-32	33-34	35-37	38-39	40-42	43 і вище	5	32
Розвиток себе	19 і нижче	20-22	23-25	26-28	29-31	32-34	35-37	38-40	41-43	44 і вище	6	31
Досягнення	19 і нижче	20-21	22-24	25-26	27-29	30-31	32-34	35-36	37-39	40 і вище	5	29
Духовне задоволення	26 і нижче	27-28	29-31	32-33	34-36	37-38	39-41	42-43	44-46	47 і вище	5	36
Збереження власної індивідуальності	22 і нижче	21-24	25-26	27-28	29-30	31-32	33-34	35-36	37-38	39 і вище	4	30
Сфера професійного життя	42 і нижче	43-45	46-48	49-51	52-54	55-57	58-60	61-63	64-66	67 і вище	6	54
Сфера навчання і освіти	40 і нижче	41-43	44-46	47-49	50-52	53-55	56-58	59-61	62-64	65 і вище	6	52
Сфера сімейного життя	40 і нижче	41-43	44-46	47-49	50-52	53-55	56-58	59-61	62-64	65 і вище	6	52
Сфера суспільного життя	27 і нижче	28-31	32-36	37-40	41-45	46-49	50-54	55-58	59-63	64 і вище	9	45
Сфера захоплень	29 і нижче	30-33	34-37	38-41	42-45	46-49	50-53	54-57	58-61	62 і вище	8	45